

Boekbespreking van *The impact of instructional development in higher education*

M. Clement (mieke.clement@duo.kuleuven.be) is werkzaam bij de Katholieke Universiteit Leuven, Dienst Universitair Onderwijs.

Boekbespreking van Stes, A. (2008). The impact of instructional development in higher education. Effects on teachers and students. Gent: Uitgeverij Academia Press, 215 pagina's. € 17, ISBN 978-90-382-1320-0.

ONDERWIJSONDERSTEUNING EN ONDERWIJSKUNDIGE PROFESSIONALISERING

In Noord-Amerika kunnen docenten in het hoger onderwijs al sinds de jaren zestig van de vorige eeuw een beroep doen op 'faculty developers' of onderwijsondersteuners wanneer zij aan hun onderwijs willen schaven (Hicks, 1999). Onder druk van de groeiende maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van het hoger onderwijs hebben ook Europese instellingen voor hoger onderwijs de afgelopen decennia aanzienlijk geïnvesteerd in de kwaliteit van hun onderwijs. Heel wat instellingen hebben bijvoorbeeld een 'onderwijsondersteunende dienst' opgericht. De concrete taakomschrijving van dergelijke diensten loopt uiteen, maar over het algemeen onderschrijven zij twee doelen: enerzijds de missie om door middel van concrete ondersteuning op het vlak van onderwijskundige professionalisering, curriculum-, organisatie- en/of loopbaanontwikkeling mee te werken aan het uitbouwen van een (onderwijs)omgeving waarin studenten kwaliteitsvol kunnen leren dankzij kwaliteitsvol onderwijs en anderzijds zetten zij met dat doel voor ogen ook in op wat de Noord-Amerikanen zo mooi 'advocacy' noemen; het voortdurend pleiten voor en onder de aandacht brengen van het belang van onderwijskwaliteit op alle niveaus van de organisatie (Saroyan & Frenay, in press). Aan de Universiteit van Antwerpen werd in 2004 het Expertisecentrum voor Hoger Onderwijs opgericht. Onderwijskundige professionalisering en wetenschappelijk onderzoek zijn de speerpunten in de activiteiten van het centrum. Het wekt dan ook geen verbazing dat de opleiding voor beginnende docenten die de Universiteit Antwerpen al sinds 2000 aanbiedt, onder de vleugels van het centrum is gekomen. En al evenmin dat de verantwoordelijke voor deze opleiding, Ann Stes, er wetenschappelijk onderzoek over heeft opgezet.

RELEVANTIE VAN DE VRAAGSTELLING

Stes presenteert haar proefschrift in een reeks artikelen waarvan inmiddels al een aantal is gepubliceerd in peer-reviewed internationale tijdschriften. Ze zoekt met haar onderzoek het antwoord op de vraag welke impact onderwijskundige professionalisering op het hoger onderwijs en meer specifiek op de Antwerpse opleiding voor beginnende docenten heeft. Ze haalt enkele valabele argumenten aan, die de relevantie van deze vraag kracht bijzetten:

- Instellingen voor hoger onderwijs investeren heel wat middelen in onderwijskundige professionalisering. De vraag is terecht of dit ook iets oplevert.
- In een academische context is het van belang om onderwijskundige professionalisering op een wetenschappelijk verantwoorde manier aan te pakken. Liefst is het aanbod van opleidingen, workshops, sessies, enzovoort voor docenten gebaseerd op wetenschappelijke evidentie. Niet alleen over welk onderwijs ‘werkt’ voor studenten, maar evenzeer over welke aanpak van opleidingen docenten het best professionaliseert.
- Samenhangend met het voorgaande argument wijst Stes erop dat onderwijskundige professionalisering en onderwijsondersteuning, ook in Europa, steeds meer het stadium van de improvisatie ontgroeien. Onderwijsondersteuning profileert zich als een (groeïende) wetenschappelijke discipline. Het is dus logisch dat de vraag naar de impact van professionaliseringsinitiatieven prominent naar voren komt.

HET VOORWERP VAN HET ONDERZOEK: DE OPLEIDING VOOR BEGINNENDE DOCENTEN VAN DE UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Het geheel van artikelen dat Stes in haar proefschrift opneemt, leidt tot een zeer genuanceerd antwoord op de impactvraag en opent een interessante discussie over onderwijsondersteuning in het algemeen. Ze werkt met gegevens die ze verzamelde bij 40 docenten en 1022 studenten aangesloten bij de opleiding voor beginnende docenten. Deze opleiding richt zich tot docenten met maximum zeven jaar ondervinding en loopt over tien maanden. De deelnemers werken rond activerende werkvormen, de evaluatie van studenten, het gebruik van een digitale leeromgeving en curriculumontwikkeling. Ze wonen sessies bij en maken taken. In totaal neemt de opleiding 140 uur in beslag. Het ultieme doel is dat docenten in lijn van het studentgecentreerde en competentiegerichte onderwijsconcept van de Universiteit Antwerpen doceren en daardoor bewerkstelligen dat de studenten betere leerresultaten neerzetten.

DE ONDERZOEKSVRAGEN

Stes neemt de lezer mee in een strak geredigeerd verhaal dat welhaast de allure van een detective krijgt. Eerst presenteert ze een omstandige review van wat anderen haar al voordeden op het vlak van impactonderzoek (hoofdstuk 2). Vervolgens gaat ze na – bij wijze van voorbereiding op het ‘echte werk’ – welke relatie enerzijds bestaat tussen de

kenmerken van docenten (discipline, onderwijservaring, leeftijd, geslacht ...) en de manier waarop zij hun onderwijs aanpakken, en anderzijds tussen de kenmerken van de context waarin docenten werken (groeps grootte, eerstejaarsstudenten of niet) en de manier waarop zij hun onderwijs aanpakken (hoofdstuk 3). Ten slotte werkt ze op een systematische en bijzonder overzichtelijke manier de volgende vragen uit:

- Welke impact heeft de opleiding op de aanpak van de docenten? (hoofdstuk 5)
- Welke impact heeft de opleiding op het gedrag van de docenten, zoals dat door de studenten gepercipieerd wordt? (hoofdstuk 6)
- Welke impact heeft de opleiding op de percepties van de studenten, hun studeergedrag en hun leerresultaten? (hoofdstuk 7)
- Welke impact heeft de opleiding op lange termijn en op het niveau van de instelling? (hoofdstuk 8)

HET ONDERZOEKSDESIGN

Het onderzoek dat Stes heeft opgezet om deze vragen te beantwoorden, is bepaald indrukwekkend. Het ligt volledig in de lijn van de conclusie die ze uit haar omvattende literatuurstudie trekt: impactonderzoek over onderwijskundige professionalisering in het hoger onderwijs is niet alleen schaars, maar staat vaak ook methodologisch bijzonder wankel. Ze besluit haar literatuurstudie met de aanbeveling om in de toekomst te werken met gestandaardiseerde instrumenten om in een mixed-method quasi-experimenteel design de impact van professionaliseringsinitiatieven op verschillende niveaus in kaart te brengen. Met gegevens die zich beperken tot de tevredenheid van de deelnemers, zo betoogt Stes, komt men nergens als het erop aankomt om onderwijsondersteuning op wetenschappelijke evidentie te stoelen of beleidsmakers van het belang ervan te overtuigen. In haar proefschrift zet ze die aanbevelingen ook prompt om in daden. Ze voert vier empirische studies uit met een quasi-experimenteel design, waarin ze pre- en post-tests gebruikt waarmee ze tot anderhalf jaar na de opleiding de impact in kaart brengt. Ook kijkt ze naar de impact op langere termijn (twee jaar na het aflopen van de opleiding). Ze gebruikt zowel kwalitatieve als kwantitatieve methoden en werkt met internationaal gangbare instrumenten, zoals de Approaches to Teaching Inventory (ATI) van Prosser en Trigwell en de Experiences of Teaching and Learning Questionnaire (ETLQ) van Entwistle, die ze aan een grondige valideringsstudie onderwierp. Voor de ATI wordt daarover gerapporteerd in hoofdstuk 4.

DE RESULTATEN

In het licht van de grondigheid en zorgvuldigheid waarmee Stes het onderzoek heeft opgezet en uitgevoerd, stellen de resultaten teleur. Cru gezegd komt het erop neer dat er nauwelijks impact van de opleiding valt aan te tonen die verder reikt dan een positief, doch vrij bescheiden effect op de (zelfgerapporteerde!) aanpak van de docenten. De vastgestelde verschillen tussen de experimentele en controlegroep op dit punt zetten zich niet door in de wijze waarop de studenten het gedrag van de docenten percipië-

ren. Zij beoordelen de docenten die de opleiding volgen niet significant als betere lesgevers, vertonen geen diepgaander studeergedrag bij deze docenten en bereiken geen betere resultaten. Het komt er met andere woorden op neer dat de opleiding slechts gedeeltelijk de vooropgestelde ambities waarmaakt.

AANBEVELINGEN VOOR TOEKOMSTIG ONDERZOEK, DE OPLEIDING EN DE INSTITUTIONELE INBEDDING

Moeten we dan maar besluiten dat instellingen voor hoger onderwijs er beter aan doen hun geld aan andere zaken te besteden dan aan onderwijskundige professionalisering? Stes meent van niet. Op basis van een openhartige beschouwing over de generaliseerbaarheid van de resultaten van haar onderzoek en een kritische reflectie over de methodologische tekortkomingen ervan pleit ze in hoofdstuk 9 voor een meer doordacht institutioneel beleid, aanpassingen in de opzet van de opleiding én meer onderzoek. Voor het toekomstige impactonderzoek somt Stes een reeks aandachtspunten op: verder in kaart brengen welke kenmerken in de context, van de professionaliseringsinitiatieven zelf en van de deelnemers de impact 'kleuren'; uitzoeken of en hoe de 'afhankelijke variabelen' – onderwijsaanpak en gedrag van de docenten en studeergedrag en leerresultaten van de studenten – ook als 'tussenliggende' variabelen meespelen in de impact van de opleiding; en achterhalen volgens welke processen de onderwijskundige ontwikkeling van docenten verloopt. Voor wat de opleiding zelf betreft, stelt Stes voor om in de toekomst meer aan de daadwerkelijke implementatie van het universitaire onderwijsconcept te werken door de generieke opleiding aan te vullen met kleine, domeinspecifieke initiatieven op de werkplek van de deelnemers, zoals discussiegroepen die uitmonden in peer coaching. Daarnaast argumenteert Stes dat er ook op het niveau van de instellingen zelf nog werk aan de winkel is. Binnen de instellingen zouden een beleid en structuren moeten worden uitgewerkt die inspanningen voor onderwijs waarderen en doeltreffend ondersteunen. Stes denkt daarbij niet alleen aan een aanbod van onderwijskundige professionalisering, maar stipt aan dat ook curriculum-, organisatie- en loopbaanontwikkeling belangrijke actieterrains zijn waarop een adequate ondersteuning onontbeerlijk is.

EEN PERSPECTIEF OP MEER?

Met deze discussie werpt Stes een reeks vragen op die de opzet van haar onderzoek overstijgen, maar desalniettemin zeer relevant zijn. Als onderwijskundige professionalisering niet alleen een zaak is van goed opgezette opleidingen, maar ook een degelijke institutionele inbedding en bijhorende ondersteuning veronderstelt op het vlak van curriculum-, organisatie- en loopbaanontwikkeling, hoe gerechtvaardigd blijft het dan nog om via impactonderzoek over één element in het complexe samenspel van factoren dat professionalisering tweebrengt, te proberen aan te tonen of men studenten daadwerkelijk tot betere leerresultaten weet te brengen? Moeten we dan niet toewerken naar 'andersoortig' impactonderzoek, impactonderzoek dat tegelijk bescheidener

en misschien ook nog veel ambitieuzer is dan wat Stes vooropstelt? Zou het niet de moeite lonen om na te denken over onderzoek dat toelaat om over langere termijn in kaart te brengen wat de effecten zijn van verschillende initiatieven van onderwijsondersteuning? Niet alleen degene die te categoriseren vallen onder onderwijskundige professionalisering, maar ook initiatieven die onderwijsondersteunende diensten én anderen nemen op het domein van curriculum-, organisatie- en loopbaanontwikkeling en 'advocacy'. Kan het een optie zijn om in overleg met de betrokkenen een portfolio aan te leggen van alle mogelijke initiatieven, die op alle mogelijke terreinen worden ondernomen en voor elk van deze initiatieven na te gaan of ze consistent zijn met de vooropgestelde doelstellingen, om vervolgens te toetsen of de doelstellingen werden gerealiseerd? Het wordt ongetwijfeld een wat meer idiosyncratische oefening dan degene die Stes ons voorhoudt. Allicht zal niet altijd met een gestandaardiseerd instrumentarium kunnen worden gewerkt. Maar het lijkt de moeite waard om na te gaan of we op die manier het complexe proces van onderwijskundige professionalisering niet adequater in kaart kunnen brengen.

TOT SLOT

Stes trekt de resultaten van haar onderzoek niet zo breed open, maar toont door de degelijkheid van haar werk overduidelijk aan dat zij zeer goed geplaatst is om mee over deze vragen en uitdagingen na te denken. Met haar proefschrift heeft ze zonder meer bijgedragen aan de groei van de discipline van onderwijsondersteuning. Het is bij deze dan ook warm aanbevolen lectuur voor iedereen die op dit terrein actief is.

LITERATUUR

- Hicks, O. (1999). Integration of central and departmental development. Reflections from Australian universities. *International Journal for Academic Development*, 4(1), 43-51.
- Saroyan, A. & Frenay, M. (eds.) (in press). *Building teaching capacities in universities: From faculty development to educational development*. Sterling, VA: Stylus Publishing.